

RESSENYES

1) Daguí, Pere, *Tractatus formalitatum brevis, Tractatus de differentia*

L'obra que presentem ofereix l'edició de dos tractats breus de Pere Daguí i una introducció que sintetitza l'estat dels estudis actuals sobre aquest autor. Pere Daguí (o Pere de Gui, Pere Deguí i, en llatí, Petrus Dagui) va néixer a Montblanc segurament l'any 1435 i va morir a l'illa de Mallorca el 1500. Fou el primer professor de l'Estudi General Lul·lià de Mallorca i una figura cabdal del lul·lisme mallorquí. Segons confessa el mateix autor va començar a estudiar el pensament de Ramon Llull quan ja tenia 37 anys. Sembla que abans –i malgrat les seves pròpies paraules, segurament interessades, en el sentit que només havia estudiat les primeres lletres («maternas habens litteras»)– havia rebut una formació escotista. En el seu projecte es fonen la tradició lul·lista i l'escotista. O dit d'una altra manera: Daguí es proposa perfeccionar el lul·lisme, obrint-lo al pensament escotista. A més de les obres editades en el volum que ressenyem, Daguí és autor d'una introducció a l'Art lul·liana, *Ianua artis*, de l'*Opus divinum* (també conegut com a *Metaphysica*), la més important de totes, i òbviament de les dues obres editades en aquest volum. Conservem edicions incunables de totes aquestes obres. La diferència és l'objecte de reflexió dels dos escrits editats en el volum. Abans, però, de donar raó de la contribució de Daguí a aquesta temàtica, presentem esquemàticament al contingut del llibre.

Després del sumari (p. 7), una introducció, (pp. 9-73: en català en les pàgines parelles i en anglès en les senars), presenta, en primer lloc (pp. 9-36), el perfil biogràfic intel·lectual de Pere Daguí: la formació intel·lectual, el mestratge a Mallorca i Roma, els problemes amb la Inquisició, el retorn a Mallorca, l'estada a la cort dels Reis Catòlics, la seva mort i el seu llegat. La segona part (pp. 36-72) de la introducció és dedicada a la teoria de la diferència de Daguí i concretament a les obres editades: el *Tractatus formalitatum brevis* i el *Tractatus de differentia*. Les darreres pàgines (pp. 64-72) de la introducció ofereixen informació de les quatre edicions incunables conegudes del *Tractatus formalitatum brevis* i de l'única coneguda del *Tractatus de differentia*. No s'han conservat manuscrits de cap d'aquestes dues obres.

El cos pròpiament dit del llibre és constituït per l'edició dels dos tractats. En primer lloc, el *Tractatus formalitatum brevis* (pp. 75-101): text llatí en les pàgines parelles i text català en les senars; i traducció a l'anglès (pp. 103-115). El text pres com a base d'edició és el més antic, el de l'edició de Roma de 1485-1486. En l'aparat crític de variants els editors donen també raó del text de les altres tres edicions (Barcelona, 1489; Sevilla, 1491 i 1500). Hi ha també aparat de fonts i de comentaris. I després, seguint la mateixa estructura, el *Tractatus de differentia*: text llatí i traducció catalana (pp. 116-171) i traducció a l'anglès (pp. 173-199). El text pres com a base de l'edició és l'únic conegut: el de l'edició de Jaén de 1500. Complementa aquestes dues obres un *Appendix* amb un fragment de Bernat Lavinjeta, *De formalitatibus et novem modis distinctionum* en llatí (pp. 201-205). Arrodoneixen l'edició un índex de noms (pp. 207-208) i un altre de conceptes (pp. 209-212).

La diferència és un tema central en el pensament de Daguí. A més de les dues obres editades en el llibre que ressenyem, també és tractada en la darrera part de l'*Opus divinum*. Si per a Llull la «differentia est ita lumen intellectus, ut cognoscat res; sicut lux est uisus, ut attingat entia uisibilia» (*Logica nova*, ROL XXIII, 46) o «differentia est id, ratione cuius bonitas, etc. sunt rationes inconfusae siue clarae» (*Ars brevis*, ROL XII, 213), per a Daguí de la diferència «omnis emanat rerum claritas, quoniam etsi omne ens sit scibili, non tamen sine differentia sicut a causa sine qua non» (p. 118). I si per a Llull la diferència és un principi que fonamenta el coneixement en general i en particular el mateix Art, per a Daguí la diferència és «el més difícil i el més general de tots els principis» (p. 38). Tant per a Llull com per a Daguí, la diferència no forma part únicament de l'àmbit de les segones intencions (lògica), sinó de les primeres (metafísica): la diferència és una cosa real, que impregna tota la realitat.

En el *Tractatus formalitatum brevis* (1485) Daguí exposa la teoria de la distinció formal escotista, a partir sobretot de Pere Tomàs. A les set distincions de Pere Tomàs (racional, *ex natura rei*, formal, real, essencial, totalment subjectiva i totalment objectiva), Daguí hi afegeix una vuitena distinció, que anomena «numèrica». Després, en la segona part del tractat, reflexiona sobre aquestes distincions. Daguí, per dir-ho amb les paraules dels autors de la introducció, «resulta ser un reformador crític del sistema de Pere Tomàs» (p. 54). Aquesta teoria de la distinció de Daguí influï en la de Bernat Lavinjeta (1523), tal com hom pot veure en el text de l'apèndix (pp. 201-205).

L'any 1500, quinze anys després, Daguí reprèn el tema en el *Tractatus de differentia*. La perspectiva ara és molt més lull·lista. La teoria sobre les relacions de Llull li serveix de base per a l'exposició. La primera part del tractat és

dedicada a l'ésser i la quiditat de la diferència i la segona, al fi de la diferència. La diferència ho impregna tot: el mateix ésser, el món natural, les substàncies espirituals, l'home en l'estat de glòria, els àngels i Déu mateix.

L'obra de Pere Dagui és fonamental per a conèixer la història del lul·lisme, la de l'escotisme i la de l'«escoto-lul·lisme». Dagui va ser una de les figures més destacades de l'Escola escoto-lul·lista de Mallorca, si no el fundador o pioner d'aquesta síntesi filosòfica i teològica a les illes. És molt interessant anar coneixent els detalls d'aquesta síntesi. Cal agrair, doncs, als autors i a l'Obrador Edendum l'edició d'aquesta obra. Han fet una bona feina. El treball en equip ha donat un bon resultat.

Jaume Mensa

3) Llull, Ramon, *Doctrina pueril*, adapt. Joan Gelabert

A despit de la proximitat que hi ha entre el català antic i l'actual –sobretot si el comparem amb altres llengües properes–, ja fa un cert temps que s'ha assumit la necessitat d'adaptar i modernitzar els textos catalans medievals abans de posar-los a disposició del públic no avesat a llegir aquesta mena d'obres. Els llibres de Ramon Llull són, sense cap dubte, des del punt de vista de la distància lingüística, que no de la retòrica, dels que més poden dissuadir els lectors a l'hora d'aproximar-s'hi. En aquestes circumstàncies, no podem fer altra cosa que felicitar-nos per totes les iniciatives que vinguin a pal·liar el dèficit d'adaptacions.

Joan Gelabert ha dut a terme diverses modernitzacions lingüístiques de títols lul·lians. El 2004 va publicar una versió del *Llibre d'amic i amat*. Coincidint amb l'Any Llull, van veure la llum les del *Llibre de mil proverbis*, el *Llibre d'intenció* i la *Doctrina pueril*, i l'any següent, el 2017, la de l'immens *Llibre de contemplació*.

L'adaptació de la *Doctrina pueril* respon al convenciment, tal com es diu a la breu introducció que la precedeix, que «Molts dels mals de la nostra època, si no tots, tenen la seva arrel en la manca d'una autèntica educació espiritual». Aquesta mateixa creença ha condicionat la selecció –i, per tant, l'omissió– de capítols, com també la reordenació a què han estat sotmesos. Dels cent que conformen la *Doctrina*, Gelabert n'ha adaptat deu de la part final miscel·lània; els ha situat davant de tot, sota un mateix epígraf, «De la manera segons la qual hom ha d'educar el seu fill», el qual en realitat correspon al títol del cap. 91. El capítol esmentat, el 91, obre la selecció, i el segueixen els cap. 85 («De l'ànima»), 92 («Del moviment racional»), 93 («Dels costums»), 89 («De la hipocresia i de la vanaglòria»), 90 («De la temptació»), 84 («De l'oració»), 87 («De la vida»), 88 («De la mort») i 100 («Del paradís»), en aquest ordre.